

MÖRKRET OCH UTOPIENS TRÄDGÅRD

I sin femte diktsamling utvecklar Ann Hallström (f.1970) sitt polyfona sätt att skriva. Genom hela författarskapet har poeten insisterat på att dikten ska vara trogen mörkret, lidandet och passionen, men i den nya boken skymtar en vändning mot dagen och solljuset. Hanna Riisager har låtit sig kastas mellan smärtans djup och plakatets plattityder under läsningen av Enet.

[Lyssna på recensionen? Klicka på pilen!]

En gryningsrosa sicksackbård i nedsänkt relief löper som en spricka över det mattsvarta omslaget till Ann Hallströms nya bok. Är det en bild av ett ljus omslutet av mörker, eller ett mörker som klyvs av ljus? Föreställer den ljusröda remsan solens första strålar bakom horisonten eller skenet från nedfallande bomber, eller kanske – med ett citat ur dikten – ”en rubinslinga ur hjärtat, skrevet”?

Enet är Hallströms femte diktsamling sedan debuten 2000 och den första hos Lejd efter en lucka på några år sedan 2012, då *bror mor dotter rekviem* utkom på det tidigare förlaget, Wahlström & Widstrand. Hon är inte ensam poet i samtiden om att lämna ett stort, kommersiellt förlag för ett mindre. Det är tvärtom en stadig tendens att den kvalitativa utgivningen av både svensk och översatt poesi alltmer bärs upp av småförlagen. Ändå framstår det som en smula märkligt och lite sorgligt att det anrika Wahlström & Widstrand (fastän det numera är en imprint under Albert Bonniers) valt att avsluta ett mångårigt samarbete med en poet så stark i sin konstnärliga integritet som Hallström. Den nya boken läser jag som både en fortsättning på och en utveckling av det tidigare författarskapet, vilket till stor del vilar på ett slags smärtans och passionens estetik. Men alltid inklusive ett visst mått

av ironisk distans liksom hos föregångare som Anne Sexton, Sylvia Plath och Marguerite Duras.

De undergångsstämningar som varje levande människa i vår tid på ett eller annat sätt tvingas konfrontera och behandla inom sig ligger som en dov grundton i samlingens bottenregister, tätt åtföljda av en fråga om kärlekens, livets och konstens möjlighet. Tematiskt har texten en systerbok i Hanna-Linnea Rengfors mycket fina debut från tidigare i år, *Närhetsprincipen*, där liknande frågeställningar silas genom föräldraskapets lins. "Närhetsprincipen innebär", skriver Rengfors i enlighet med den journalistiskt vedertagna definitionen "att vi bryr oss mer om / det vi upplever som nära. // Geografiskt, kulturellt, historiskt, socialt / och emotionellt." Men att öppna sig för kärlek, att hålla och skydda något nära, något skört och kärt, ett barn, en dikt – om så bara tanken på detta avhållna – är hos Rengfors och Hallström med nödvändighet också att öppna sig för världen och (som det uttrycks i *Enet*) "det som var, det som har hänt, det som händer, det som sällan händer, det som händer dagligen, om än inte just här, just mig, just nu". Där Rengfors text utgår från de katastroftankar som är förälderns ständiga följeslagare och låter dem spilla över på "andras ungar", andras förluster, i ett växelspel mellan avlägset och nära, Mexiko, Syrien, Drottninggatan, befinner sig Hallströms dikt snarast i ångest och oro över att det inte finns något kvar att förlora. Det gör utsägelsepositionen hos Hallström genomgående både mer utsatt och mer garderad än vad den är i Rengfors nästan häpnadsväckande hudlösa dikt. Men även om de gör bruk av lite olika poetologiska metoder, förenas *Enet* och *Närhetsprincipen* i vad som i läsningen träder fram som en direkt kännbar appell att orka erkänna och begripa separation och förlust; i det nära och avlägsna, förflutna och kommande. Då jag högläser mig igenom *Enet* inför arbetet med den här recensionen tvingas jag vid minst ett tillfälle pausa därför att rösten stockar sig halsen. Och det skrivande subjekt – den författarpersona – vars utsagor upptar ett relativt stort utrymme i Hallströms text, får explicit och krasst formulera syftet med projektet: "Önskar att den här texten inte hade fog för sig, den ingår i ett trist uppdrag; att vara en sorg en smärta, ett samvete."

Det jag som talar i *Enet* förefaller på det hela taget mer enhetligt och kontinuerligt än i Hallströms föregående böcker. Men det finns för den skull inga skäl att tro att hon har övergivit den polyfona teknik som hon tidigare utarbetat, där jaget betar sig som en skiftande och ombytlig mask med förmåga att ge röst åt en mångfald subjekt. I *Saknaden* från 2010, som kanske är den av Hallströms samlingar där diktens jag framstår som allra mest instabilt och rörligt i sina sömlösa förflyttningar mellan olika subjektiviteter, uttrycks poetiken på några pregnanta rader, så här:

/.../

**Du tror att allt handlar om dig
– det handlar om dig –
Den som skriver är ingen**

Det anklagande tilltalet kan här läsas som simultant riktat dels till den som läser, och dels, i en självrefererande rörelse, tillbaka till den som skriver. Hallström

föregriper på så vis en å ena sidan alltför identifikatorisk läsning, och å andra sidan en läsning där diktens subjekt enkelt associeras med författaren. Diktens avsändare framställs som oåtkomlig och gåtfull, avkräver läsaren koncentration och uppmärksamhet men bekräftar ingen vilja till absorption i läsakten. Och ändå, som i en utandning, den kursiverade mittenradens uppfordrande utrop, där den läsare som följaktligen förmodat att dikten inte angår den blir varse sitt felslut: tro för guds skull inte att det här *inte* handlar om dig, om mig – om oss.

Lika tydligt med att det förväntar sig en aktiv hållning av sin läsare är också det skrivande och resonerande subjekt som i *Enet*, på sitt konsekvent självmotsägande vis, utgjuter sig om de tvingande villkor som formar allas våra liv. Jag läser i det stundtals maktfullkomliga ordsvallet in en uppmaning till tvekan inför texten; ett incitament för läsaren att avbryta, invända och axla det ansvar som en sådan läsart implicerar. Det vill säga ansvaret att erkänna sin egen agens inte bara i relation till diktens meningsproduktion utan också i relation till det skrivande subjektets konstitution. Det är åtminstone så jag vill beskriva den effekt som den här diktsamlingen skapar i mig som läsare när jag kastas mellan ytterligheterna hos diktjagets utsagor; mellan smärtans djup och plakatets plattityder, genom bildrikt suggestiva flöden och rakt konstaterande satser. Det är med en blandad känsla av förundran, förlägenhet och lättnad som jag följer med i subjektets resignifieringsprocess, även de stunder då det tycks vilja stöta mig ut ur dikten:

/.../

Vad kan jag annars göra, mer än att vara kung här, mer än att vara en ung drottning, en gammal gumma, en hagga, en slägga, ett slagg, en slampa, en utsliten trött kliché i mitt eget lilla skituniversum – om det inte passar, stick härifrån för i helvete ... /.../

Bokens övergripande komposition imiterar en musikalisk struktur av den typ där ett och samma tema upprepas med variation. Samlingens fem avdelningar är disponerade så att tre längre sviter varvas växelvis med två till sidantalet betydligt kortare inpass. I den första och längsta "Ur skymningars schatull" är tilltalet desillusionerat innerligt och dikterna har en klassiskt radbruten friversform. Utsagor av typen "tänker på..." och "drömmer att..." signalerar intimitet och bekännelse, talar om stark inre smärta och sorg över det olevbara livet, men uttrycker och förhandlar typiskt också med möjligheten till motstånd, i en uppriktig rannsakan av vad konsten förmår och inte.

Den efterföljande avdelningen består av en enda lång dikt av semantiskt hopmixade, lätt förvridna satser, framdrivna av en stadig rytm och en uppbrutet auktoritär rösts imperativa tal. Den har fått titeln "De sina, intermezzo, amulett för orkester" och ska kanske läsas delvis just som ett mellanspel, en övergång till nästa längre svit. Men den är också ett manifest och en handbok i överlevnad; ett gestaltat exempel på hur motstånd kan göras som ett sorgearbete – av hängiven lättja, ältande vanmakt och en omedgörlig vägran att svara på allsköns välmentade uppmaningar om självhjälp och medveten närvaro.

/.../

glöm det jag sa, gå in i sorgen om du orkar, du orkar ändå inte, men om du förstår, gå in, utom sig, gå ut, stanna där, bli kvar, stäng inte av, öppna, öppna upp för en sista suck,

/.../

odla sjukdomen som en ädelsten, en pärla som överröstar renheten, lämnar ett hav krälände i sanden som skyarnas gnistrande jakt på sig själva, stackvisa nervknippen, markera slaget, och så gong

/.../

Den virtuosa tredje sviten, betitlad "De oheliga, oxblodsfläckar, olydelser, utomtid", och den direkt därpå följande epilogen, "Efter som i ett album", läser jag som samlingens nav. Texten formerar sig här i ett kompakt men efterhand uppsprickande prosatäcke, och löper i en medvetandeström på det sömlöst flytande vis som tidigare beskrivits: genom författarsubjektets monologiska metadiskussion om skrivandets och konstens etik och vidare, in och ut ur drömda eller verkliga minnen av andra tider, andra krig, in i andra subjekt. Fragment av sexuellt våld, fattigdom, svält, förruttnelse, förtryckande strukturer, psykiska sammanbrott och en historiskt mycket specifik krigsförbrytelse vävs samman till ett tungt och hårt textflöde, alltmedan texten fortsätter att berätta om sig själv, vad den är och vill åstadkomma och varför den vill vara i allt detta mörker.

Det må vara en romantisk föreställning att människan förblir mänsklig endast genom att bevara en rest av natten inom sig. Och kanske är det också med en sorts romantisk ironi som Hallström behandlar såväl diktens nattsida som den upplysta utsida den tar spjörn mot. Men att hon genom sitt författarskap upprättar en skrivandets moral som insisterar på att uppehålla sig i mörkret och dess inbegrepp, läser jag ändå otvetydigt som ett svar på de av förnuftet påbjudna förträngningsmekanismer som avhumaniserar det som inte hör detta ljusa yttre landskap till. Det blir vad som återstår; den enda uthärdliga strategin i en värld där "mycket av det människan åstadkommer är och förblir en mardröm", som Hallström skriver, en provkarta av onämnbare mänskliga umbäranden och missdåd, och med Hallström igen "detta trots många goda uppsåt". I en sådan strategi ingår således att omskriva krigen, morden och de mest brutala förbrytelseerna, men också att inreda en fristad i det nattliga rum där drömmens och poesins språk tillåts tala om sorgens och kärlekens oförnuft.

Och nu, vid sidan av detta mörkerseende, är det nya som *Enet* som helhet betraktad tillför författarskapet en samtidig, försiktig vändning mot dagen, morgonen och solljuset. Det är nog just en samtidighet det är fråga om, och snarare en dialektisk sådan än en ambivalent. Dikten löper som i parallella sömmar, tråcklade med stjälk- eller efterstygn, in och ut ur sken och skugga. De talrika förekomsterna av ord och bilder för ljus och mörker turneras och dubbleras och ordnas i mörkerljusmörka kluster, så att deras betydelser och respektive konnotationer av gott och ont sätts i spinn och omförhandlas. "Morgonen siar om missgärningar, / blinda skuggor sveper i gassen" kan en dikt på ena sidan av ett uppslag i djup

misstro öppna, för att följas av en dikt på motställd sida som i sitt milt bedjande anslag ger uttryck för ett nymorgnat, osminkat hopp:

**Bortom natten börjar dagen,
omfamnar mörkret, förebådar ljusets
ohämmade hjärtslag, jag står på trappan,
på väg ut i trädgården, morgonluften,
det är sensommar och jag vill bara återvända
till livet, försöka se en mening i att just jag lever,
kunna göra något utan rädsla, vara i den här världen
/.../**

Så kan den dag som bär den föregående natten i sin famn mirakulöst nog också ta sin början med gesten av en öppen hand. Och kanske är *Enet* namnet på den utopiska trädgård där en mer försonlig attityd någon gång är möjlig. Också den avslutande svitens små, lätta cirrustussar till dikter öppnar för en ny och annan sorts livshållning. Det är ordknappa men betydelsemättade textkapslar, mörkt skimrande av ljuset från det omgivande vita. ”Kart”, har Hallström själv valt att kalla dem. Kanske inte så mycket för att de har något ofullgånget över sig, som för det nästan genomskinliga, ljust ljust gröna och syran, som svider i en tom mage.

Enet
Ann Hallström
Lejd, 2020

Författarfoto: Tom Bonnalt